

FOTOTECA

Adriana Bittel, născută la 31 mai 1946, în București, este una dintre cele mai puternice voci ale literaturii române contemporane. A absolvit, în 1970, Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București. Din 1972 și până în 2010 a lucrat în redacția revistei *România literară*. De peste 20 de ani publică regulat recenzii în săptămânalul *Formula AS*. A debutat cu volumul de proză scurtă *Lucruri într-un pod albastru* (Editura Cartea Românească, 1980). Alte volume publicate: *Somnul după naștere* (proză scurtă, Editura Cartea Românească, 1984), *Iulia în iulie* (proză scurtă, Editura Eminescu, 1986), *Fototeca. Temă cu variațiuni* (Editura Cartea Românească, 1989), *Întâlnire la Paris. Unsprezece povestiri* (Editura Compania, 2001, Premiul Asociației Scriitorilor din București și Premiul ASPRO), *Cum încărunește o blondă. Povestiri din secolul trecut* (Editura Compania, 2006) – ultimele două reunite în volumul *Cum încărunește o blondă. Povestiri* (Editura Humanitas, 2015). Este prezentă în antologiile *Generația '80 în proza scurtă* (alcătuită de Gheorghe Crăciun și Viorel Marineasa, Editura Paralela 45, 1998) și *Romanian Fiction of the '80s and '90s* (îngrijită de Alexandru Vlad, Editura Paralela 45, 1999), precum și cu texte traduse în antologii din SUA, Austria, Germania, Italia, Suedia. A participat la volumele colective *Cartea cu bunici* (Editura Humanitas, 2007), *Tovarășe de drum* (Editura Polirom, 2008), *Povești de dragoste la prima vedere* (Editura Humanitas, 2008), *Intelectuali la cratiță* (Editura Humanitas, 2012) și *Casele vieților noastre* (Editura Humanitas, 2014).

Adriana Bittel

FOTOTECA
temă cu variațiuni

roman

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

„Ceea ce putem trăi: așteptarea sau amintirea. Punctul lor de întretăiere, prezentul, aproape că nu poate fi trăit ca atare; fapt pentru care rareori reușești să descrii un peisaj atâta vreme cât îl ai în fața ochilor. *Acum* este vremea privitului.“

Max Frisch – *Jurnal*

I

Putea fi văzută în fiecare dimineață, pe la șapte, rezemată de vitrina frizeriei, citind. Căciula îndesată până la ochelari, gulerul ridicat al pufoaicei, cizme solide trase peste pantalonii vătuiți. Dădea paginile cu mânușa, răstimp în care arunca priviri în jur. Avea ceva de detectiv care se preface că nu-i acolo, supraveghind de la adăpostul deghizamentului fiecare mișcare.

Când, după 5-6 pagini, autobuzul tot nu apărea, dădea drumul cărții în sacoșa atârnată de încheietură, scotocea după pachetul de țigări și se punea pe fumat. Expira lung fumul, odată cu aburul răsufării, spre mijlocul străzii, spre nerăbdătorii care tropăiau, vociferau; enervarea lor dispersa limpezimea înghețată a aerului ca niște purici pe imagine și ea încerca să alunge cu dâra de fum roiul de musculițe de fermentație dimprejurul vulpii albe, funinginea de înjurături de pe buzele grăsanului, hașura de pe chipul elevilor cu capul gol, întârziată de la prima oră.

Iar când trăgea adânc aerul în piept, odată cu fumul, o făcea de parcă ar fi avut puterea să absoarbă spre ei vehiculul așteptat și, într-adevăr, spre sfârșitul țigării, se vedea în zare mașina cu ciorchini de oameni pe scări, tumultul creștea,

încă un fum și la asalt. Se lăsa prinsă în încheștarea de trupuri înfolfite, împinsă, îmbrâncită, săltată, încă un pas, hai, mai sus, puțină bunăvoință, ce dracu. Ochelarii i se abureau, asta surdiniza certurile dintre cei ce se luptau să urce și cei care dădeau năvală să coboare, insultele adresate șoferului mizantrop, mereu aceleași schimburi de vorbe și afurisenii pe parcursul cu zdruncinături. Știa atât de bine înțețirile vocilor certărețe, solourile, duetele și corurile, încât putea să deseneze diagrama cu urcușuri abrupte până la piață, culmile ascuțite și panta lin murmurată dinspre capăt, când coeziunea slăbea și ghemul se răsfirea pe aleile albe, printre boschete dantelate în chiciură, printre marile peluze imaculate ale dimineții.

Imagine clară, contrast excelent – câțiva câini zbenzindu-se în zăpadă, Flendurilă și Caporalul și Grafina, care mânca distins și nu se gudura. Lumea îi iubea. După vorbele otrăvite din autobuz își regăseau vocea tandră pentru haita de patru-pede, pentru giumbușlucurile inocente: „ce-i, măi băiete, ce vrei tu, drăguțule?” – cotrobăiau prin genți după un colț de pâine, unii aduceau special resturi de la masă și câinii îi răsplăteau cu salturi și hămăituri vesele, apoi îi însoțeau până la intrare, înstelând cu urme aleile.

Cu fața ascunsă între căciulă și gulerul pufoaicei, la adăpostul groșilor ochelari cu sclipiri derutante, Coca zăbovea pe imaginea unui distins estetician, îngenuncheat lângă Flendurilă, care, scărmanat cu mânușa pe burtă, făcea tumb, sărea cu labele pe stofa fină a paltonului și chiar îl lingea pe obraz. Auzea în liniștea vătuită chicotul, vocea muiată de plăcere, „măi, neam prost, stai cuminte, tu, animalule”. Se simțea rușinată de indiscreție, dar și bucuroasă că la o mai veche

imagine a mordantului personaj (privind-o de sus în jos cu buzele subțiate de dispreț și obraji livizi de furie reținută: „mata să nu mai ai inițiative, fiindcă sunt neavenite. Mata să te limitezi la treaba pentru care ești plătită“. Coca se mulțumise să clipească, o diafragmă deschisă-închisă fulgerător, și negativul se fixase în mintea ei, relevat prin contrast abia acum) putea să adauge secvența tandră, oricât dădea târcoale pe departe o judecată-Scarlat – „proasto, nu vezi că se dă în spectacol special?“ Coca păstra cu încăpățănare la suprafață bucuria și-și continua drumul spre poartă cu buzele încălzite de surâs.

Miopia acută o făcuse de timpuriu să privească mult mai atent decât cei cu vederea normală, dar cum lentilele groase îi ascundeau ochii, privirea scrutătoare trecea neobservată. Asta îi dădea un ascendent asupra celorlalți, care o tratau cu o bunăvoință compătimitoare: numai văzând-o cum își apropia de ochelari hârtiile, zăbovind asupra lor mai mult decât era necesar, bănuiai că cineva care face un asemenea efort să deslușească trebuie să aibă o minte greoaie.

I se încredințase, din milă, linia moartă a fototecii. Și fusese o idee bună: Coca putea oricând să-ți dea portretul, reproducerea de artă, peisajul cerut. Nimeni nu înțelegea cum clasase ea, de-a lungul anilor, imensul stoc de imagini, risipit prin dulapuri, fișiere, sertare și cutii. Nu alfabetic, nici tematic, nici dimensional, ci după o logică proprie, căreia n-aveai cum să-i dai de rost. Poate anume făcuse asta: în lipsa ei fototeca devenea inutilizabilă. Când era întrebată de ce a pus laolaltă portretul lui Perpessicius cu frontispiciul *Propășirii* și *Lanul de grâu cu corbi* al lui Van Gogh, răspundea copilărește „Așa!“ și toți erau de acord că e ori slabă de

minte, ori țcănită, deși nu i se întâmplase nimănui să-i ceară o ilustrație și să plece cu mâna goală. Cele mai vagi solicitări – ceva de toamnă, apartheid, un chichirez poetic înalt și îngust – erau prompt satisfăcute și redactorul sau secretarul mulțumeau cu mereu aceleași propoziții glumețe „Coculeană, ești o comoară!“, „Trăi-te-ar Dumnezeu, m-ai salvat“ și „Ce ne-am face fără tine, Cocoloșule!“

O tutuiau cu voioșie. Femei mai în vârstă ca ea îi ziceau *tanti*, șefi tineri i se adresau cu *drăguță*, rar, vreun nou angajat dacă-i zicea *doamnă*, altfel era pentru toți Coca-Fototecă, fără vârstă, fără sex – o *figură*.

Iarna cu pufoaica și căciula tricotate, vara cu saci lălâi în culori terne și sandale fără toc, cu groșii ochelari pe nasul mic și țigara ieftină în colțul gurii – domnea peste încăperea cu teancuri de fotografii și zincuri, neschimbată în șirul anilor, calmă în agitația celorlalți, fixată în ierarhie undeva deasupra femeilor de serviciu și curierelor.

Asculta cele mai violente descărcări de furie, bârfe, indiscreții, bancuri și cu un gest reflex își împingea din când în când la rădăcina nasului ochelarii, ca niște trape menite să ricoșeze spre geamul deschis în orice anotimp săgețile otrăvite, pietrele și jeturile fierbinți – îți bați gura de pomană cu ea, e cretină, nu știe decât de pozele ei, „de fapt venisem să-ți cer ceva grafică militantă sud-americană, pe lat, două coloane“ – și furiosul ieșea cu clișeele neștiind că pe retina adormitei documentariste se înregistrase fața lui schimonosită de nervi, o caricatură grotescă, alăturată o clipă celei de o prospețime rurală a unei corectoare care-l iubea în taină și clasate amândouă, cu o scuturătură din cap, în aceeași cută de memorie adâncă înghițindu-le.

În hruba cu geamul deschis, spre care călătoreau valuri mereu împrăspătate de fum, intrau și ieșeau reporterii frenetici, aferatele secretare, reputați scriitori și editorialiști cu funcții de răspundere, tehoredactori, curiere, fotografi, retușori și paginatori, toți comandau, rugau, cereau „Să-mi scoți de unde știi mutra ăluia cu premiul“, „Să nu zici că n-am adus înapoi monumentele – 7 bucați, numără-le“, „Na-ți Parisul, dă-mi copertile“, „Scoate iute bienala, facem altă pagină, help, scumpo!“

Între două asemenea interpelări, sau în zilele mai liniștite de după apariție, citea. Ochii ei înghițeau măruntele litere ca pe o tocătură ce se digera tot în imagini, clișeu după clișeu, filme rulate încet în care se intercalau, la voia hazardului, secvențe din copilărie, contururi umplute de emoții vechi. Nu se plictisea niciodată. Așa cum alții au ureche muzicală, îndemânare la desen sau aptitudini pentru matematică, singurul talent cu care o înzestraseră natura era acela de a privi. Că nu folosea nimănui decât sieși, știa. Dar era mulțumită cu acest dar paradoxal ce i se făcuse și-l exersa până la virtuozitate: trăia pentru și prin el. Numai somnul îi era întuneric perfect, fără vise, ca și cum o mână îndurătoare ar fi acoperit obiectivul suprasolicitat. Seara, când se vâra în așternut, nici nu mai citea, nici nu se gândea la cele de peste zi. Își scotea ochelarii – amestec difuz de contururi, pete vibrând voalate – și pleoapele tivite cu gene lungi coborau peste ochii albaștri. Dacă vreunul din cei ce-o cunoșteau pe Coca-Fototecă ar fi văzut-o atunci, n-ar fi recunoscut figura copilăroasă cu nas mic și năuci ochi azurii îngreunați de somn – o drăgălășenie de care ea însăși habar n-avea, fiindcă fără ochelari privirea nu-i ajungea până la oglinda ce o reflecta de pe peretele opus.

Așa, în pat și fără ochelari, n-o văzuse decât Scarlat Pancu, într-o dimineață când năvălise neanunțat (Coca nu-și încuia ușa apartamentului). Fusese atât de tulburat, încât dăduse să se vâre și el sub plapumă, dar Coca bâjbâise după ochelari pe noptieră și îl fixase cu marile lentile de scafandru, mai mult uimită decât indignată. Chibritul hârșâise, țigara puturoasă îi apăruse în colțul gurii și fotograful crezu c-a avut halucinații: din figura angelică întrezărită nu rămăsese nimic, *tanti* Coca trona în așternut și dădea trâmbe de fum pe nas.

Scarlat, excedat de muncă, îi adusese niște rolfilme la dezvoltat. „Am nevoie de ele azi, fii fată bună, tot e duminică și n-ai ce face, trec pe seară să le iau. Îți rămân îndatorat.“ Salutase cu două degete la șapcă și trântise ușa.